

Zróżnicowanie walorów przyrodniczych na wybranych obszarach metropolitalnych Polski

Monika Wojcieszak

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Wstęp

Charakterystycznym procesem XX wieku było szybkie tempo urbanizacji. Urbanizacja odbywała się kosztem uszczuplenia powierzchni lasów, terenów zieleni, terenów chronionych, łąk i pastwisk zlokalizowanych na obszarach miejskich i wiejskich. Do terenów zieleni w Polsce zalicza się m.in.: parki leśne (lasy komunalne), parki kultury, parki (spacerowo-wypoczynkowe, dzielnicowe, miejskie, centralne itd.), parki kultury religijnej (kalwarie) urządzone przy zakonach, klasztorach i świątyniach, ogrody działkowe, zieleńce, a także zieleń zabytkowych cmentarzy, obiekty dydaktyczno-naukowe (ogrody zoologiczne i botaniczne, poletka badawcze przy wyższych uczelniach, parki historyczne, skanseny) [Haber 2001].

Obszary metropolitalne zawierają w swojej strukturze zasoby przyrody nieożywionej i ożywionej od pojedynczej rośliny aż po rozległe ekosystemy oraz przeróżne, unikalne formy rzeźby terenu. Elementy te tworzą układ terytorialno-funkcjonalny, o zróżnicowanych walorach użytkowych. Dlatego istotne jest, aby bogactwo naturalne występujące na obszarach metropolitalnych prawidłowo wykorzystać np. do celów turystycznych.

Celem artykułu jest zaprezentowanie istoty zasobów i walorów przyrodniczych, ich klasyfikacji oraz wskazanie zróżnicowania zasobów przyrodniczych występujących w obrębie trzech badanych obszarów metropolitalnych tj. poznańskiego, szczecińskiego i wrocławskiego.

Walory a zasoby przyrodnicze – podstawowe pojęcia

Jak wskazało wielu autorów, np. Jan Sikora [2012], Michał Sznajder i Lucyna Przezbórska [2006], Andrzej Wiatrak [2001], środowisko przyrodnicze jest zbiorem wzajemnie powiązanych elementów przyrodniczych. Kształtuje ono przestrzeń w sposób pośredni tworząc warunki do prowadzenia określonej działalności przez człowieka lub bezpośredni przez swoje cechy m.in. zróżnicowanie i zmienność. Zróżnicowanie środowiska przyrodniczego oznacza, że określone jego elementy mają odmienny potencjał ekologiczny, na który składają się zasoby przyrody oraz pojemność środowiska [Sznajder, Wojcieszak 2016]. W literaturze przedmiotu występują określenia zasoby i walory przyrodnicze¹. Zasoby przyrodnicze to zasoby naturalne, do których zalicza

¹ W kontekście turystyki pojęcia „zasoby przyrodnicze” i „walory przyrodnicze” stosowane są wymiennie, jednak każde z nich ma swój odrębny zakres. Omawiane pojęcia bywają utożsamiane również w języku naukowym. Terminy „zasoby” i „walory” zamiennie stosują m.in. Teofil Lijewski i współautorzy [2002].

się wody, bogactwa mineralne, zasoby roślinne i zwierzęce, gleby, powietrze oraz siły przyrody, takie jak; energia słoneczna, energia wód i wiatru [Kowalczyk 2001]. Beata Meyer [2004] sklasyfikowała zasoby na: wyczerpywalne (są to takie, które mogą ulec zużyciu całkowitemu), odnawialne (np. flora i fauna), nieodnawialne (np. surowce mineralne) oraz częściowo odnawialne (np. gleba), niewyczerpywalne (są to takie, które w przyszłości nie zostaną wykorzystane całkowicie), w tym: zmienialne (np. powietrze, woda) oraz niezmienialne (np. położenie geograficzne).

Ważnym elementem potencjału środowiska przyrodniczego jest jego pojemność. Pojemność środowiska przyrodniczego to zdolność do przeniesienia obciążeń antropogenicznych, co oznacza wielkość zanieczyszczeń i zagrożeń, które mogą być przez środowisko zneutralizowane bez zmiany jego pierwotnych właścicieli. Pojęcie pojemności środowiska używane jest przy ocenie poziomu zanieczyszczenia środowiska, w tym wód podziemnych. Kombinacja wszystkich zasobów przyrodniczych występujących w określonej przestrzeni z pojemnością określa jej potencjał ekologiczny i może być następująco stopniowany: maksymalny, dobry, umiarkowany, słaby, zły. Cechą środowiska przyrodniczego jest jego zmienność, którą określa się jako jego przekształcenia dokonujące się wraz z upływającym czasem. Wyróżnia się zmiany długookresowe, krótkookresowe oraz incydentalne. Zmiany długookresowe to zmiany, które zachodziły w historii Ziemi przez miliony lat i które wytworzyły dzisiejsze środowisko. Zmiany krótkookresowe są cykliczne, które wynikają z obrotu Ziemi dookoła własnej osi i obiegu słońca kształtując naturalny przebieg procesów przyrodniczych. Z kolei zmiany incydentalne dotyczą zjawisk pojawiających się sporadycznie, niespodziewanie np. trzęsienie ziemi, tsunami, wybuch wulkaniczny, powódź. Zmiany incydentalne często wywołują skutki katastrofalne [Sznajder, Wojcieszak 2016].

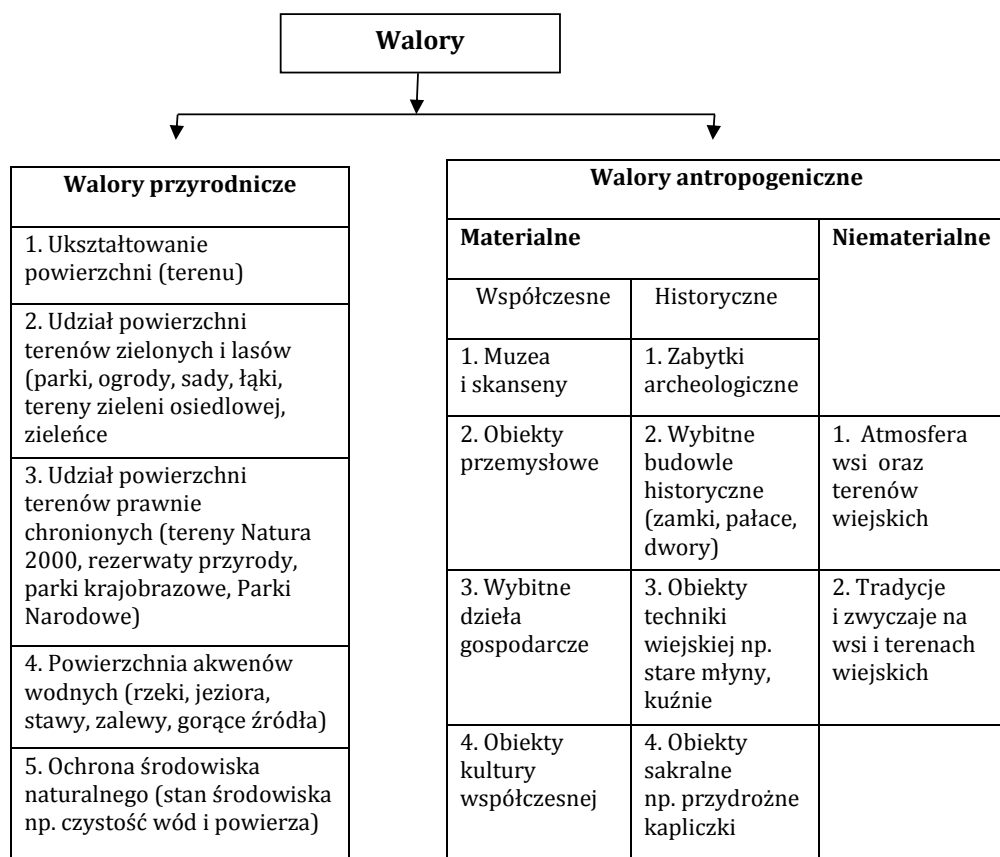
Według Marii Górskiej-Zabielskiej [2013] walory przyrodnicze (inaczej naturalne) powstały bez ingerencji człowieka. Ponadto podkreśliła ona, iż „(...) walory przyrodnicze to takie zasoby, które są przedmiotem zainteresowania przez potencjalnych turystów, decydują tym samym o atrakcyjności turystycznej danego terenu”. Z kolei Andrzej Kowalczyk [2013] podkreślił, iż „(...) zasoby przyrodnicze (podobnie jak walory przyrodnicze) są atrybutami poznania środowiska naturalnego”. Do walorów przyrodniczych zalicza się osobliwość fauny i flory, doliny, wąwozy, wodospady, źródła, jaskinie, grotty, głazy i inne obiekty geologiczne [Meyer 2004].

Klasyfikując walory przyrodnicze można wziąć pod uwagę różne kryteria. W literaturze funkcjonuje podział na walory naturalne (inaczej przyrodnicze) oraz na stworzone i przekształcone przez działalność człowieka. Do tego podziału nawiązuje m.in. klasyfikacja krajoznawcza walorów przyrodniczych opracowana przez Teofila Lijewskiego i współautorów [2002]. Walory przyrodnicze są to ukształtowane przez naturę lub powstałe w wyniku działalności człowieka specyficzne przejawy tej działalności, które wywołują zainteresowanie ze strony turystów, a tym samym stanowią podstawę rozwoju zjawisk turystycznych [Lijewski i in. 2002]. Wymieniona powyżej definicja walorów przyrodniczych przedstawia istotę elementów, które powinny być brane do oceny m.in. przestrzeni turystycznej. Uwzględniając konieczność oceny wa-

lorów przyrodniczych oraz biorąc pod uwagę wachlarz klasyfikacji walorów przyrodniczych występujący w literaturze opracowano klasyfikację walorów i ich elementów sprzyjających i umożliwiających rozwój przestrzeni turystycznej (ryc. 1).

Przedstawiony na rycinie 1 podział wyróżnia dwie grupy walorów jak i elementy je budujące. Elementy te mogą posłużyć jako wskazówki do wykorzystania potencjalnych możliwości zlokalizowanych na danym terenie dla celów turystycznych.

Zasoby przyrodnicze środowiska naturalnego i jego zróźnicowanie są obok zasobów kulturowych i infrastruktury turystycznej, ważnym elementem m.in. potencjału turystycznego, determinującego atrakcyjność turystyczną obszaru. Uwarunkowania przyrodnicze mają znaczący wpływ na rozwój przestrzenny i społeczno-gospodarczy danego obszaru. Lokalne zaplecze walorów przyrodniczych stwarza odpowiednie warunki do uprawiania turystyki i rekreacji na tych terenach.

Ryc. 1. Klasyfikacja walorów i ich elementów
 Źródło: [Sznajder, Wojcieszak 2016]

Pojęcie obszaru metropolitalnego

Dla określenia obszarów zurbanizowanych form osadniczych stosuje się różne terminy, z których „obszar metropolitalny” zdobywa coraz większą popularność. Obszar metropolitalny to „wielkie miasto”, które swoim zasięgiem obejmuje sąsiednie gminy. Maciej Smętkowski i współautorzy [2009] wskazali, że obszar metropolitalny jest jednostką funkcjonalną tworzoną m.in. przez duży, złożony i spójny funkcjonalnie zespół miejski (osadniczy), którego istotną cechą stanowi występowanie funkcji metropolitalnych, a także powiązań funkcjonalnych. Według Tadeusza Markowskiego i Tadeusza Marszała [2006, s. 15] obszar metropolitalny to wielkomiejski układ osadniczy:

- 1) obejmujący strefę o znacznym bezpośrednim zasięgu codziennego oddziaływania, tj. miejsca zamieszkania i pracy oraz tereny (potencjalnych) możliwości rozwojowych;
- 2) w którym zachodzą procesy metropolizacji i jest wystarczające nagromadzenie działalności uzupełniających metropolitalne funkcje ośrodka centralnego;
- 3) o dużej skali wewnętrznej integracji funkcjonalnej (silnych powiązaniach funkcjonalnych); z dobrze rozwiniętą siecią transportową.

Aby dany obszar uznany był za obszar metropolitalny musi wypełniać funkcje egzogeniczne (tj. wyższego rzędu). Istnienie tych funkcji świadczy o rozwoju danego obszaru metropolitalnego. Ponadto stanowi impuls do rozwoju lokalnej gospodarki regionu. Jednym z kryteriów wyodrębniania obszarów metropolitalnych jest minimalna liczba mieszkańców. W Europie bardzo często obszar metropolitalny wyznacza się wokół miasta, z liczbą mieszkańców około 500 tys. W Polsce ustawa z dnia 27 marca 2003 r. [Dz.U. 2003 nr 80, poz.717 z późn. zm.] stanowi, że jest to „(...) obszar wielkiego miasta oraz powiązanego z nim funkcjonalnie bezpośredniego otoczenia, ustalony w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju”. Dalsze zmiany w ustawie bardziej szczegółowo określiły charakterystyczne cechy obszaru metropolitalnego. W uchwale nr 239 Rady Ministrów z 13 grudnia 2013 roku dotyczącej polityki miejskiej podkreślono, iż obszar metropolitalny to teren obejmujący całość bądź część aglomeracji miejskiej, który charakteryzuje się silną zabudową i posiada duże zagęszczenie ludności. Zapisano również możliwość wyznaczenia obszarów metropolitalnych z liczbą ludności 500 tys. osób. Jak wskazała Maria Lewicka [2008], ustawodawca ze względu na rolę obszaru metropolitalnego ustalił także obowiązek sporządzania planu zagospodarowania przestrzennego, który stanowi część składową planu zagospodarowania przestrzennego województwa. Taki plan jest przygotowywany w oparciu o założenia Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (KPZK). W znowelizowanej KPZK z 2005 roku (ZKPZK) przedstawiono obszar metropolitalny, który powinien mieć 500 tys. mieszkańców oraz skupiać gminy o wysokim poziomie rozwoju [Koncepcja... 2005]. Na terenie Polski wyróżnia się 12 obszarów metropolitalnych o różnym znaczeniu. Warszawa jest centrum najważniejszego obszaru metropolitalnego Polski, ponadto w kolejności występują: Trójmiasto, Wrocław, Poznań, Łódź, Kraków, Górny Śląsk, Szczecin i Lublin oraz Białystok, Rzeszów i aglomeracja bydgosko-toruńska. Czynnikiem, który decydował o zakwalifikowaniu danego obszaru do danej kategorii była liczba ludności. W tabeli 1 zaprezentowano trzy wybrane obszary metropolitalne Polski oraz przedstawiono wybrane walory przyrodnicze występujące w obrębie danego obszaru.

Tabela 1. Wybrane ośrodki metropolitalne Polski i przykłady wybranych walorów przyrodniczych

Obszar metropolitalny Wrocławia	
Wybrane przykłady walorów przyrodniczych występujących na obszarze metropolitalnym	
Obszary leśne	Park Krajobrazowy Dolina Baryczy Park Krajobrazowy Dolina Jezierzycy Park Krajobrazowy Dolina Bystrzycy Ślęzański Park Krajobrazowy Rezerwat Przyrody Olszyny Niezgodzkie Rezerwat Przyrody Stawy Milickie Rezerwat Przyrody Wzgórze Joanny
Korytarze ekologiczne	obszar Dolnej Baryczy, Park Krajobrazowy Doliny Bystrzycy
Doliny	Dolina Czarnej Wody, fragment Doliny Odry
Wały	Wał Trzebnicki
Wzgórza	Wzgórze Gajowskie
Kotliny	kotlina Odolanowska
Inne	obszary Natura 2000, pomniki przyrody
Obszar metropolitalny Poznania	
Wybrane przykłady walorów przyrodniczych występujących na obszarze metropolitalnym	
Obszary leśne	Rezerwat Przyrody Meteoryt Morasko i Żurawiniec Park Sołacki, Park Cytadela Rogaliński Park Krajobrazowy Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka Wielkopolski Park Narodowy Rezerwat Przyrody Gogulec Rezerwat Przyrody Jezioro Czarne Obszar Chronionego Krajobrazu w gminie Kórnik Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Samicy Kierskiej w gminie Suchy Las
Jeziora	jezioro Malta jezioro Rusałka jezioro Pławno jezioro Kierskie
Inne	obszary Natura 2000, pomniki przyrody (np. dęby rogalińskie)
Obszar metropolitalny Szczecina	
Wybrane przykłady walorów przyrodniczych występujących na obszarze metropolitalnym	
Obszary leśne	Szczeciński Park Krajobrazowy „Puszcza Bukowa” Woliński Park Narodowy Park Kasprowicza Puszcza Goleniowska Puszcza Wkrzańska Woliński Park Narodowy
Jeziora	jezioro Dąbie jezioro Miedwie jezioro Jamno
Zalew	Zalew Szczeciński
Inne	obszary Natura 2000, pomniki przyrody

Źródło: [Sznajder, Wojcieszak 2016]

Na podstawie danych w tabeli 1 można stwierdzić, iż obszary metropolitalne mają bogaty wachlarz zasobów przyrodniczych. Obszary metropolitalne charakteryzują się pewną lesistością, jeziornością, mają obszary cenne przyrodniczo oraz obszary chronione. Ważnymi elementami są także zasoby wód powierzchniowych oraz węzły hydrologiczne.

Elementy środowiska przyrodniczego wpływają i kształtują walory krajobrazowe miast. Współcześnie trwa dyskusja nad identyfikacją, kształtowaniem, ochroną i zarządzaniem walorami przyrodniczym na terenach obszarów metropolitalnych. Coraz częściej zwraca się uwagę na walory środowiska przyrodniczego, które wpływają na wygląd miasta i obszarów metropolitalnych.

Zróżnicowanie zasobów przyrodniczych na wybranych obszarach metropolitalnych

W artykule zaprezentowano zróżnicowanie zasobów przyrodniczych w trzech obszarach metropolitalnych tj. poznańskim, szczecińskim i wrocławskim. Pierwszym analizowanym obszarem jest poznański obszar metropolitalny (POM). POM zlokalizowany jest w centralnej części województwa wielkopolskiego (ryc. 2). Obejmuje obszar zurbanizowany wokół stolicy Wielkopolski z ośrodkami o wykształconych więziach

funkcjonalnych w sferach gospodarczej i społecznej, z dobrze rozwiniętą infrastrukturą komunikacyjną.

Warunki przyrodnicze mają znaczący wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy oraz przestrzenny POM. Są to elementy: krajobrazu, środowiska, warunki do uprawiania turystyki, rekreacji. Cechą charakterystyczną POM jest duża lesistość i jeziorność. Poziom lesistości w POM wynosi 21,2%. Na obszarze POM powierzchnia lasów wynosi 74 262 ha, przy czym najwięcej lasów jest w gminie Murowana-Goślina – 8057 ha, a najmniej

w gminie Luboń – 58 ha. Na obszarze POM występują dwa największe w Wielkopolsce leśne kompleksy:

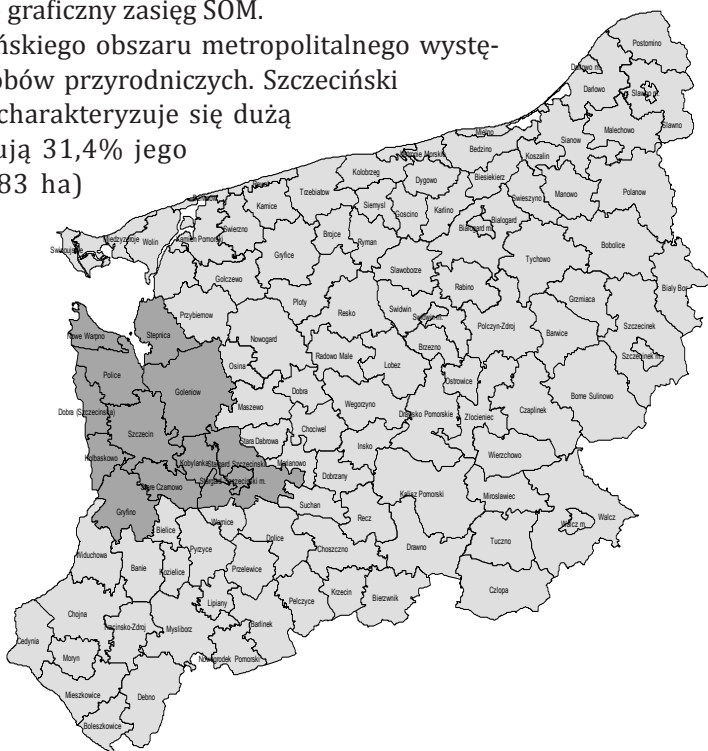
Ryc. 2. Poznański obszar metropolitalny
Źródło: opracowanie własne na podstawie [<http://www.poznan.pl>]

Wielkopolski Park Narodowy zlokalizowany w jego części południowej oraz Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka w części północnej. Należy podkreślić, że powyższe kompleksy tworzą cenną przyrodniczą otulinę o charakterze ekologicznym i olbrzymim potencjalnie turystyczno-rekreacyjnym. Duże znaczenie odgrywają także obszary cenne przyrodniczo i prawnie chronione. Zajmują one 21,6% powierzchni obszaru. Są to: Wielkopolski Park Narodowy, 10 parków krajobrazowych, 16 rezerwatów przyrody, 12 obszarów chronionego krajobrazu, 2 zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, 27 użytków ekologicznych oraz 723 pomniki przyrody [Sznajder, Wojcieszak 2016]. Co ciekawe najwięcej pomników przyrodniczych zlokalizowanych jest na terenie gminy Luboń (78 sztuk), która mieści w obrębie Wielkopolskiego Parku Narodowego.

Uwarunkowania przyrodnicze mają wpływ na kształtowanie się zasobów wód podziemnych i powierzchniowych. Przez część obszaru metropolitalnego przebiega 45 km odcinek Warty. W obrębie POM występuje ponad 70 jezior (biorąc pod uwagę tylko te powyżej 1 ha). Łączna powierzchnia wszystkich jezior wynosi około 2500 ha. Najwięcej jezior występuje w gminach Pobiedziska, Murowana Goślina oraz Stęszew.

Kolejnym analizowanym obszarem jest szczeciński obszar metropolitalny (SOM). SOM jest miejskim obszarem funkcjonalnym o powierzchni 2795 km². Szczeciński obszar metropolitalny zlokalizowany jest w północno-zachodniej Polsce. W jego skład wchodzi wieńiec miast i gmin otaczających stolicę województwa zachodniopomorskiego powiązanych z nim historycznie, geograficznie, gospodarczo i kulturowo. Na rycinie 3 przedstawiono graficzny zasięg SOM.

Na obszarze szczecińskiego obszaru metropolitalnego występuje wiele różnych zasobów przyrodniczych. Szczeciński obszar metropolitalny charakteryzuje się dużą lesistością. Lasy zajmują 31,4% jego powierzchni (tj. 83 383 ha) przy czym najwięcej lasów rośnie w gminie Goleniów – 22 013 ha, a najmniej w gminie Starogard Szczeciński – 60 ha.

Ryc. 3. Szczeciński obszar metropolitalny
Źródło: opracowanie własne na podstawie [http://www.sektor3.szczecin.pl]

Największe kompleksy leśne tworzą puszcze: Bukowa, Goleniowska i Wkrzańska oraz Woliński Park Narodowy. Z kolei jeśli chodzi o pomniki przyrodnicze, to najwięcej występuje ich na terenie gminy Stare Czarnowo (65 sztuk). Wody powierzchniowe zlokalizowane na terenie SOM zajmują blisko 13% jego powierzchni. Wśród głównych zbiorników wodnych zlokalizowanych na terenie SOM znajdują się: Zalew Szczeciński, jeziora Dąbie i Miedwie. Dzięki położeniu nad Odrą, Zalewem Szczecińskim oraz Bałtykiem, SOM jest bardzo atrakcyjnym miejscem do uprawiania sportów wodnych.

SOM charakteryzuje się najmniejszym odsetkiem terenów prawnie chronionych w powierzchni ogólnej w porównaniu do pozostałych obszarów metropolitalnych. Na terenie SOM występuje 21 obszarów objętych ochroną w ramach programu Natura 2000, a ich powierzchnia stanowi 47% powierzchni SOM.

Istotną cechą szczecińskiego obszaru metropolitalnego jest wysoki udział zieleni osiedlowej i terenów zieleni ogólnodostępnej, który w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosi 11 ha [Harańczyk, Dybek 2009, s. 202-205].

Wrocławski obszar metropolitalny (WOM) położony jest w centralnej części Niziny Śląskiej na obszarze Równiny Grotkowskiej, Równiny Wrocławskiej, Wysoczyzny Średzkiej i Wzgórz Trzebnickich [Ładysz 2009, s. 109]. Zasięg przestrzenny WOM obejmuje tereny znajdujące się w okręgu o promieniu około 50 km od centrum Wrocławia. Jak wskazały Beata Warczewska i Barbara Mastalska-Cetera [2010], WOM to jednostka pod wieloma względami różnorodna (różny jest stopień urbanizacji i co za tym idzie koncentracji

Ryc. 4. Wrocławski obszar metropolitalny
 Źródło: opracowanie własne na podstawie [http://wroclaw.gazeta.pl]

ludności, różne są zasoby środowiska przyrodniczego) Na rycinie 4 zaprezentowano graficznie położenie WOM.

Zasoby przyrodnicze wrocławskiego obszaru metropolitalnego są zróżnicowane. Na obszarze metropolitalnym występuje wiele interesujących form przyrodniczych, takich jak np. Dolina Baryczy, Wał Trzebnicki czy fragment Doliny Odry. Niespełna 15% powierzchni WOM objęte jest ochroną przyrody w formie parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody, użytków ekologicznych oraz obszarów chronionego krajobrazu. Istotną rolę odgrywają rezerваты, m.in. Wzgórze Joanny, Stawy Milickie Olszyny Niezgodzkie. Na terenie WOM występuje 589 pomników przyrody. Najwięcej pomników przyrody zlokalizowanych jest w gminie Trzebnica (55 sztuk). Średni poziom lesistości w WOM wynosi 20,4%. Na obszarze WOM powierzchnia lasów wynosi 153 tys. ha, przy czym najwięcej lasów zlokalizowanych jest w gminie Twardogóra – 45 ha, a najmniej w gminie Żórawina – 10 ha. Jak wskazały B. Warczevska i B. Mastalska-Cetera [2010], dużą rolę w kształtowaniu i ochronie przyrody na terenach metropolitalnych odgrywa prawidłowo prowadzona gospodarka przestrzenna. Ważnym aspektem jest potrzeba uwzględniania zasobów przyrodniczych w dokumentach planistycznych sporządzanych na różnych poziomach administracji. Szczególne znaczenie w tym systemie przypisuje się obszarom ochrony przyrody (np. parki narodowe, parki krajobrazowe, rezerваты przyrody), które najczęściej skupiają największe walory przyrodnicze. W trakcie planowania oraz podejmowania decyzji planistycznych jednostki samorządowe powinny uwzględniać zarówno obszary objęte ochroną, jak i potencjalne, czyli proponowane lub planowane do ochrony.

Wnioski

1. W celu zapewnienia mieszkańcom obszarów metropolitalnych kontaktu z przyrodą ważne jest zachowanie i racjonalne wykorzystywanie walorów przyrodniczych na obszarach metropolitalnych.
2. Każdy badany obszar metropolitalny, tj. poznański, szczeciński i wrocławski ma bogaty wachlarz walorów przyrodniczych.
3. Zlokalizowane walory przyrodnicze na obszarach metropolitalnych są dobrem publicznym i dzięki nim można określić m.in. ich wartość turystyczną.

Bibliografia

- Górska-Zabielska M., 2013, *Zasoby i walory przyrody nieożywionej Ziemi Śremskiej w opinii użytkowników szlaków rowerowych*, Zeszyty Naukowe WSKFiT, nr 8, s. 1-10.
- Haber Z., 2001, *Kształtowanie terenów zieleni z elementami ekologii*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej, Poznań.
- Harańczyk A., Dybek M., 2009, *Obszary metropolitalne w Polsce (ocena warunków i poziomu rozwoju)*, [w:] *Potencjalne metropolie ze szczególnym uwzględnieniem Polski Wschodniej*, red. Z. Makieł, Wydawnictwo Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, PAN, Warszawa.
- Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju*, 2005, Wydawnictwo KZKP, Warszawa.
- Kowalczyk A., 2001, *Geografia turystyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kowalczyk A., 2013, *Zasoby przyrodnicze jako atrakcje kulturowe: przykłady z wyspy Lanzarote (Hiszpania)*, Turystyka Kulturowa, nr 5(2013), Poznań.

- Kulczyk S., 2013, *Krajobraz i turystyka. O wzajemnych relacjach*, Wydawnictwo Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
- Lewicka M., 2008, *Miasto jako przedmiot badań psychologii*, [w:] *Miasto jako przedmiot badań naukowych w XXI wieku*, red. B. Jałowiecki, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., 2002, *Geografia turystyki Polski*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Ładysz I., 2009, *Konkurencyjność obszarów metropolitalnych w Polsce na przykładzie wrocławskiego obszaru metropolitalnego*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa.
- Markowski T., Marszał T., 2006, *Metropolie. Obszary metropolitarne. Metropolizacja*, Komitet Przewodniczący Zarządu Gospodarstwa Kraju, PAN, Warszawa.
- Meyer B., 2004, *Turystka jako ekonomiczny czynnik kształtowania przestrzeni*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Sikora J., 2012, *Agroturystyka. Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
- Smętkowski M., Jałowiecki B., Gorzelak G., 2009, *Obszary metropolitalne w Polsce – diagnoza i rekomendacje*, *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 1(350/2009).
- Sznajder M., Przezbórska L., 2006, *Agroturystyka*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Sznajder M.J., Wojcieszak M., 2016, *Tourist Valorisation of Metropolitan Areas Based on Their Natural Resources*, [w:] *Rural Tourism and Agritourism in Metropolitan Areas*, red. M.J. Sznajder, Taylor @ Francis Groups, s. 85-102 (w druku).
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, Dz.U. 2003, nr 80, poz.717 z późn. zm..
- Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. ws. przyjęcia Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.*
- Warczeńska B., Mastalska-Cetera B., 2010, *Charakterystyka wrocławskiego obszaru metropolitalnego ze szczególnym uwzględnieniem systemu przyrodniczego*, *Acta Universita Tislotiensis, Folia Oeconomica*, nr 245.
- Wiatrak A., 2001, *Kształtowanie produktów w turystyce wiejskiej*, [w:] *Turystyka wiejska czynnikiem ożywienia terenów wiejskich*, Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, Oddział w Krakowie, Kraków.
- <http://www.poznan.pl/mim/info/news/ii-zjazd-samorzadow-aglomeracji-poznanskiej,45063.html>, dostęp 26.08. 2014.
- <http://www.sektor3.szczecin.pl/konkurs-na-finansowanie-planow-rozwojowych-otwarty>, dostęp 26.08. 2014.
- http://wroclaw.gazeta.pl/wroclaw/1,35771,9790384,Wroclaw_stworzenia_metropolii.html, dostęp 26.08. 2014.

DIVERSIFICATION OF NATURAL RESOURCES IN SELECTED POLISH METROPOLITAN AREAS

Summary. *A characteristic process of the twentieth century was the rapid pace of urbanization. The urbanization is done at the expense of depletion of forests, green areas, protected areas, grasslands and agricultural areas. The metropolitan areas include in their structure the resources of inanimate and animate from a single plant to the extensive ecosystems, and a variety of unique forms of relief. These elements form a system of territorial - functional, with different utility values. Therefore, it is important to natural resource metropolitan areas properly used for tourism. The aim of the article is to present the essence of resources and natural assets, their classification and by the diversity of natural values occurring within the three metropolitan areas studied, in Poznań, Szczecin and Wrocław.*

Key words: *metropolitan areas, natural resources, Wrocław metropolitan areas, Poznań metropolitan areas, Szczecin metropolitan areas*

Translated by MONIKA WOJCIESZAK